

belföldi fogyasztóképeség emelése esetén érzékenyen csökkennének — nem lehet megoldhatatlan feladat. Ha tehát a termelés és az értékesítés terén elérjük a nyugati országok nivóját, — aminek érdekében a különböző foglalkozási ágak között nem ellentéteket szítani, hanem harmonikus együttműködést és válvetett munkát kellene lehetővé tenni — akkor ahelyett, hogy „megteremtenők“ a második Montenegrót, — nyert ügyünk van és meg tudjuk állani a helyünket a nyugati országok és azok öldöklő versenyének közepette is.

A kérdés tehát: lenni vagy nem lenni; és ha ebből a szemszögből ítéljük meg a kartellkérdést, akkor talán az animozitás is csökkenni fog és átmegy a köztudatba, hogy a kartell nem egyéb, mint eszköz egy existenciális cél elérésére.

Kartell és mezőgazdaság.

Irta: Ifj. Leopold Lajos.

E folyóirat igen tisztelt főszerkesztője azt a felszólítást volt szives hozzám intézni, jelölném meg a *mezőgazdaság álláspontját a kartellek dolgában*. Az, amit itt elmondani bátor leszek, ennél kevesebb. A mezőgazdaságnak szerintem az volna a helyes álláspontja, amit körülírni megpróbálok, de nem állithatom, hogy ezt az álláspontot gazdatársaim általában magukénak vallanak. Sőt tudott dolog, hogy a mértékadó, azt mondhatnám, hivatalos álláspont gyökerükben más premisszákból indul ki, mint én.

Senki nálam a gazdasági élet erkölcsi tartalmát nagyobbra nem tarthatja. Vannak sajátos, a tősgyökeres tulajdonnal s a rugalmas munkakörrel járó erkölcsi értékek, amelyek *éppen csak* a mezőgazdasági foglalkozással kapcsolatosak s annak hanyatlásával a nemzet jellemében is megfogyatkoznak. Amde nem hivatkozhatom *erkölcsi* értékötöbblre ott, ahol a tartózkodás *kényszeregett*. A gazdák — hadd mondjam meg őszintén — nem azért küzdenek a kartellek ellen, mintha erkölcstelen ujitókkal szemben ők védenék az erkölcs törzsökét, hanem azért, mert *az ipar, a kereskedelem, a közlekedés, vagy legalább is bizonyos ágazataik alkalmasak a kartellben való megszervezésre, holott a mezőgazdaságnak ugyszólva minden ágazata a kartellben való megszervezésre alkalmatlan*. Ez diszparitást támaszt a gazdasági életben, függő helyzetet, amely egyre fenyegetőbb jelenségekben mutatja meg hideg hatalmát s a gazdákat világt-

szerte rákényszeríti, hogy abban a sikban védekezzenek, amelyben védekezni egyáltalán képesek. Történelmi erőkkal s politikai ellenhatással.

A mérkőzés tehát nincs közös nevezőn. Az egyik kéz vitórt forgat, a másik kardot emel. A kartellek tisztán gazdasági kategóriája ellen a gazdák politikai szervezkedése indult meg mindenütt a világon. A távolság a mélységgel ütközik meg, a tér az idővel.

Liefmann a következőképpen jelöli meg a különbség magvát *céh* és *kartell* között: A céh testületi *szervezet*, melybe az egyéni érdek beleolvad, a kartell korlátolt célu *szervezkedés*, amely arra való, hogy az egyéni érdek érvényesülését biztosítsa. A mezőgazdaság nézőpontjából ezt a szembeállítást még meg is toldanám. A céh az ipar defenzíváját jelentette a földesur kiváltságaival szemben, a kartell az ipar kiváltságainak támadása az ős-termelés ellen, amely most defenzívába szorult. A mezőgazdaság életosztóne parancsolja, hogy úgy védekezzék, ahogy tud. Politikai propagandával, törvényhozási nyomással próbálja majd létminimumát megmenteni. Szabályozó és tiltó törvényeket fog sürgetni, oly gazdasági intézkedéseket fog követelni, amelyek az államhatalom akaratán fordulnak meg.

Csak egyet nem tehetnek a gazdák. *Nem tudnak a kartellnek kartellel felelni.* S ha már általában sem fér meg a kartell a mezőgazdasági üzemek természetével, kétszeresen áll ez az európai és százszorosán a magyar mezőgazdaságra. A kiszolgáltatottságnak ezt a lehetőségét eddig csak az osztályok harca ismerté. A tőkés és a munkás között van olyan gazdasági diszparitás, mint aminő a kertell és a gazda között most kialakul.

Ámde valóban *természetadta-e* a különbség a mezőgazdasági s minden más üzem kartellképessége között? Valóban úgy kell-e annak lennie, hogy a kálitermelők tudjanak szindikátust alkotni s azok, akik evvel a kálival árpát termelnek, nem? Valóban lehetetlen volna a gabona árát *csak úgy* megbeszélni s ezt az árt pönálé mellett *épp úgy* biztosítani, mint ahogy ez a szén árával történik, amelynek közbejöttével a gabonát kicsépelik és elfuvarozzák? Valóban: az ipari és kereskedelmi kartellek is csak bizonyos feltételek mellett boldogulnak. Már pedig éppen e feltételek hiányoznak a mezőgazdaságból.

Tudott dolog, hogy a *kartellbe való megszervezést a bevonandó üzemek számának emelkedése megnehezíti s végső fokon megakadályozza.* Mentől kisebb számú üzemet kell rábírní, hogy önállóságának eddig élvezett mértékéről és formáiról mondjon le, mentől kisebbszámu telephely, személyzet, modell, számító módszer s vevőkör

esik áldozatul a kartell központosításának, mentől kisebb a termelés eddigi kereteinek száma, amelyet most majd egységesen kell a kartell keretében szabályozni, mentől kevesebb jelentést kénytelen a központ az üzletkötésekről bekérni, mentől nagyobb és egyenletesebb kontingeneket oszthat szét, annál valószínűbb, hogy a kartellbe tömörült üzemek közt a kohézió teljes és szilárd marad s hogy a kartell feltételeit ellenőrzik és megtartják.

Nos: — a mezőgazdaságot mindezeknek a feltételeknek a visszája jellemzi. A mezőgazdasági üzemek milliós számait nem is említjük. De ezek a milliós számok még csak közös nevezőre sincsenek hozva. Amerikában még valamennyire lehet beszélni *tipusokról*, mert a farmerek zónák szerint tulnyomóan egy-egy jellegzetes növényt termelnek, amely piaci értékeiket eldönti. Az Egyesült-Államokban pl. van őszi buza-zóna, tavalyi buza-zóna, kukorica-zóna, s. i. t. Ott tehát viszonylag könnyebb volna egy-egy zóna farmerjeit kartellbe tömöríteni, ha más okok ennek útját nem állnák. Ámde már az Egyesült-Államokban is nehezebb Poolokat szervezni, mint Kanadában. Miért? Mert az Egyesült-Államok farmjain mégis több már a történelem s ezzel a nehezen szervezhető, tarkító egyéniség.

Kanada mezőgazdasági területe kivételszámba kedvez a Pool alakításának. A kanadai őstermelésben is vannak a buzatermelésen kívül más üzemágak is, de a többi üzemágak inkább az üzemek belső szükségletét látják el (zab), holott a világpiacot a kanadai farmer a búzáék között is egységesen márkázott és graduált világszerte ismert és keresett standardokkal lepi el.

A szigorú tél folytán csaknem kivétel nélkül tavaszi búzát termel. Buzaterületei frissen foglalt szüzföldek. Ez a rengeteg terület nem tarkállik sokféle buza-fajtától. Vetőmagját nem a szél sodorta oda, nem a történelem előtti idők sokféle változatait termeli a kanadai föld, hanem egy buzatípust, amelyet állami hivatal direktívái szerint tenyésztettek ki és osztottak szét a sakkátblaszerűen parcellázott szüzföldeken. A kanadai buzakartell a hatalmas éghajlati különbségek mellett is legalább egységes árutípussal számolhat, amint hogy nagyjából azonosak ott a buzatermelés külterjes módszerei és mechanikai problémái. Már a szomszéd Egyesült-Államokban nagy a fajtarkaság a búzáék között, úgy amint azokat sok nemzet bevándorlója többszáz éven át magával hozta és tovább tenyésztette. Az árutípus körülírása és ellenőrzése s a graduálás itt nehezebb. Már az Egyesült-Államokban is jóval könnyebb kartellbe tömöríteni azokat, akik antracitot termelnek, mint azokat, akik búzát termelnek.

Hát még Európában! Itt az üzemek sokoldalúak, minden üzem tíz-husz-féle terményt produkál s a termelés nem oszlik meg zónák-szerint, mint az Egyesült-Államokban. Annak, hogy ez így van Európában, történelmi és mezőgazdasági okai vannak. Az európai mezőgazdasági üzemek elsősorban az önellátás céljával alakultak. Ezért az európai farm irányzata mindig az, hogy lehetőleg mindazt megtermelje, amire a farmernek szüksége van s csak esetleges feleslegeit helyezi el a világpiacon. Ez az irányzat sokszor jár üzemi pazarlással, kivált, ha esőkönyös hagyományok szinte mechanizálják a rőghöz és formákhoz kötött szükségleteket. Persze, ennek a sokoldalúságnak nemcsak árnyoldala van. A mezőgazda szemével nézve: a sokoldalú üzem a magasabbrendű, mert az időjárás kockázatával megosztja és lehetővé teszi a váltógazdaságot, ami talajkiméléssel s az emberi, állati és gépi munka gazdaságos kihasználásával jár. Oly sűrűn lakott kontinens, mint Európa, nem is élhetne meg e sokoldalú okszerűség nélkül.

Csakhogy amit a történelem sodra összehordott az európai tanyákon s amit most már az üzemi érdek megkiván: *egyre tarkábbá, kevésbbé áttekinthetővé, sokszerrűbbé teszi az európai farmot.* Ahány ház, annyi szokás. Alig van mezőgazdasági üzem, amelynél valamely kizárólagos reprezentatív termelvényről volna szó s ami az egyiknek piaci érdeke, az sokszor árt a másiknak. Zsákból tartják az állatot, az abrak küzd a kenyérrel. A termelés zónáinak hiánya, az a körülmény, hogy Európában jóformán mindenki mindent termel és pedig a legkülönbözőbb arányban és minőségben, megoldhatatlanná teszi a mezőgazdasági termékek kartellirozását. Egy-egy termelvény is a legkülönbözőbb fajtákban kerül piacra s a különböző műveltségi fok és történelmi fejlettség elejét veszi annak, hogy a termelvény központi kartellparancsa szerint uniformizálódjék. Ezenfelül Európa, de különösen Csonkamagyarország, a területtel arányban nem álló talajtani és éghajlati tarkaságot mutat. Nemcsak egy-egy buzatermelő orosz kormányzóságban, de egy-egy magyar vármegyében is tízannvi buzatípust termelnek, mint Kanada egész területén. De a kartellben tömöríthető egységnek nem csupán a mezei áruk tarkaságá állja útját, hanem *az árutermelők sokszűrűsége is.* A még csak tegnap eke alá vett tengerentuli területeken nagyjából egyivásu, hogy ugy mondjuk: csukaszürke farmerek élnek és dolgoznak. Az európai farmer gondolkodását individualizálta, sőt atomizálta a városokban egymedrü, de a mezőkön annál kanyargóbb és szétágazóbb történelem. Mily nehéz a falu népét, hát még az uradal-

makat közös gazdasági elhatározásra bírni, szervezetbe foglalni!

A mezőgazdasági termelés nem nyújt a kartellszervezet számára áttekinthető, ellenőrizhető termelési folyamatokat s nem szolgáltat olyan üzemi egységeket, amelyek a kivitelben közös szándékaikat kifejezni, vagy megszervezni tudnak. Ehhez járul a mezőgazdasági üzemek fizikai szétszórtsága. A minap panaszkodtak az Omge választmányában, hogy Orosháza környékén a tanyai tehenesgazdák képtelenek a tejelés ellenőrzését megszervezni, mert az egytehenes kisgazdák sokszor 15 kilométernyi távolságban laknak egymástól. Pedig ez esetben éppen csak egy termelési ág, épen csak egy termelő mozzanatának csupán mechanikai ellenőrzéséről lett volna szó.

A mezőgazdasági üzemeknek ez a természete nem engedi meg, hogy a kartellek a mezőkön úgy boldoguljanak, mint, mondjuk, a bányászatban, a vegyészeti iparban, vagy a szállítmányozási vállalatok között. Az egyetlen és minőségileg tarkán különböző mezőgazdasági termelvények nem alkalmasak arra, hogy azok árát az egyes üzem helyett kartellközpont szabja meg, hogy termelésük arányát, forgalmazásuk idejét és módozatait központi kartellszerv irányítsa, hiszen az áttekintés és rendbeszedés elemi feltételei hiányoznak.

Mentől történelmibb és sokoldalubb, egyszóval mentől *európaibb* a mezőgazdasági üzem, annál nehezebb a termelés kereteinek központi szerv utján való kibővítése, vagy megszükitése. *A munkálatok és munkaszerződészek egymásba fonódnak, egymást feltételezik s a törzshős munkásosztályt nem lehet máról-holnapra csereberélni, szerződteni vagy elbocsátani,* akármit mondana is a kartellközpont, amely éppen akkor Ukrajnában vagy Argentínában óhajtana búzát termelni Jásznagykunszolnok vármegye helyett.

E tarka széthúzáson túl szűkölködik a mezőgazdaság a kartellbe való szervezés másik létfeltétele nélkül, amely azt kívánja, hogy konjunkturája kartell nélkül is nagyjából egyenletes lett legyen. A norinbergi árut, a női kalapokat nem lehet kartellirozni. *Csakhogynincs az a szeszélyesen hullámzó ipari, vagy kereskedelmi konjunktúra, amely fölérne a mezőgazdasági konjunktúra megfoghatatlanságával.* A mezőgazdaság konjunkturaváltozásainak gyakorisága és méretei nemesak szertelenek, de mértékünk sincs hozzájuk. Szakadatlanul jelentkeznek olyan konjunkturális rengések a mezőgazdaságban, amelyekből a konjunktúra szeizmográfja kiugrik a helyéből. Személyesen váltják fel egymást váratlan feleslegek és váratlan hiányok, amelyeknek nemhogy

ugrik a helyéből. Szeszélyesen váltják fel egymást váratlan feleslegek és váratlan hiányok, amelyeknek nemhogy kartelli szabályozásáról, de még csak kartelli számbavételéről sem lehet komolyan beszélni. Nehány hetes eső egyszerre felforgatja a juhászati üzem számvetését azon a nagymagyar alföldi sziken is, amelyen az ausztráliai esők idején csapadékhiány uralkodott. Viszont, ha augusztusi rozsda teszi tönkre a Manitoba I. minőségét, váratlanul megszilárdul az alsótiszai búzák piaca. *Azt, hogy mennyi lisztet termeljenek valamely évben Magyarországon, lehetséges kartellszerződésben meghatározni, de hiába foglalnák kartellszerződésbe, hogy ugyanezen évben mennyi buza teremjen.* Mire a göbolyhizlaló levonja a husárok zuhanásából a következtetést, már a husárok megint emelkedtek. Ha szilárd kukoricaárak mellett a kukoricakartell emeltetné a kukorica területét, semmi sem kezeskedik arról, hogy egy év múltán is azok a nagy árak lesznek elérhetőek, amelyek a kukoricaterület emelését motiválták. S hármennyire alkalmas is viszonylag a tengerentul, mondjuk Kanada területe a Pool megalkotására, a világtermelés szeszélyes változásaival szemben még a Pool kivételes helyzete is roppant próbát kénytelen megállani. Az aránylag rövid tartamu sertéshizlalást sem lehet félérett sertéssel abbahagyni, mégha a hizlaló közben tudomást szerzett volna is arról, hogy amikor sertései elkészülnek, nagy felhajtás és áresés lesz. Még kevésebbé számíthat előre, hiába minden sertéskartell, ha közben Dániában vagy Lengyelországban viharok döntik meg a rozsot s az így ledöntött rozs már csak sertéshizlálásra lesz alkalmas. S a máskor még bosszusan abbahagyott fiaztatást késő szánni-bánni, ha Jowában a kukoricamoly váratlanul megeszi a tengeritermést és elmarad az amerikai zsir. A tehenészetekben a legjobb tejelők kiválasztása és vérszilárd kitenyésztesük évek áldozatkész munkájának lehet csak eredménye, de nincs oly tejtermelőkartell, amely kezeskedhetnék, hogy mire én a tehenészetet kiépítettem, nem lesz-e tultermelés a tejpiacon. S nincs az a tejtermelőkartell, amely a tejárak emelkedésével hirtelen tehenészetet tudna varázsolni oda, ahonnan azt tegnap a kartell parancsára szélnek eresztették.

A két nagy termelési princípium, amely egyik oldalon az östermelést, a másik oldalon minden más termelést irányít és sajátos módszerekhez köt, megszabja ennek és annak a kartellre való rátermettségét is.

Készséggel megengedem, hogy a magyar ipar képtelen helyzetbe kerülne a világpiaci verseny sodrában, ha a nemzetközi kartellekből kimaradna. Amde az igen tisztelt Főszerkesztő ur nem azt kérdezte tőlem, hogy mi a

véleményem a kartell *ipari* jelentőségéről. Azt, hogy a *mezőgazdaság* számára mit jelent, a fentiekben próbáltam felvázolni. Másfél évtized előtt még azt hittük, hogy az ipari termelés defenzívában van az öserejü östermeléssel szemben. Akkor irtam az amerikai milliárdosról, hogy helyzete bizonytalan, mert nincsenek mögötte sorsát féltő tömegek: „*A dollárnak nincs Vendéje.*“ Most melankolikusan teszem hozzá: a mezőgazdaságnak pedig nincsen kartellje. Ez a szervezeti fogyatékoságunk bizonyára mindig is megvolt, de az ipari kartellek tették azt tudatossá. Minthogy pedig az östermelés élnitudását és boldogulását nemcsak a magunk ügyének tudjuk, hanem oly ügynek is, amellyel nemzetünk él vagy bukik, *a magyar nemzetgazdaság, amely a kartellt kartellel ellensúlyozni nem tudja, a kartelleket politikai téren fogja meg támadni.* Meg fogja támadni mindazon pontokon, amelyek a kartelleknek még további helyzetelőnyt biztosítanak az östermeléssel szemben, értem az *iparfejlesztő állami kedvezményeket, a közszállításokat és a vámvédelmet.* Mindezek a kiváltságok legfeljebb azzal a feltevés-sel türethők, hogy közvetve majd az egész nemzet javát is szolgálják. De a nemzet előbb vagy utóbb mérlegelni lesz kénytelen, ha vajjon juttathat-e iparfejlesztő áldozatot, közszállítási elsőbbséget és vámvédelmet olyan iparoknak, amelyek árszabását, termelési kereteit, munkaalkalmait, kiviteli lehetőségeit külföldi szervek idegen központokból irányítják.

A kartelltvörvény Magyarországon nem időszerű.

Irta: Magyar Pál

az Angol-Magyar Bank r.-t, igazgatója

A magyar iparban a kartell-mozgalom nagyobb arányban csak az utolsó években alakult ki. A kartell-törekvés indító okait kutatva, nálunk a termelésszabályozást meghaladó rugóit találjuk a kartelleknek. Az összeomlás után kialakult önálló vámterületi Magyarország az ipar részére egyfelől kedvező feltételeket teremtett ugyan, másfelől azonban olyan új helyzetbe hozta, különösen a „bodenstaending“-nek mondott régi magyar iparokat, melynek jelentős hátrányai mihamarább mutatkoztak.

A vámvédeltség és kezdetben még ezt is meghaladóan, a beviteli korlátozások több magyar iparágaknak nemcsak kedvező foglalkoztatási lehetőséget jelentettek, hanem a termékeknek olyan áron való elhelyezését tették